

THE NOBEL PRIZE

Bildspelsmanus – Ekonomipriset 2024 Rika och fattiga länder

Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

- År 1901 delades Nobelpriset ut för första gången. Det är ett pris i fem kategorier som instiftades av den svenske uppfinnaren Alfred Nobel. Kategorierna är fysik, kemi, fysiologi eller medicin, litteratur och fred.
- Alfred Nobel valde alltså inte ekonomi som en av priskategorierna. Istället var det Sveriges Riksbank som i samband med sitt trehundraårsjubileum 1968 instiftade ett ekonomipris till minne av Alfred Nobel.
- Priset delades ut för första gången 1969 och delas ut samtidigt som Nobelpriset under samma högtidliga former den 10 december.
- Ekonomipriset tilldelas den eller de personer som utfört ett arbete av framstående betydelse inom ekonomisk vetenskap.
- Pristagarna har analyserat olika samhällsekonomiska problem och hittat sätt för att lösa eller förstå dem.

Ekonomipriset 2024

- Ekonomipriset belönar forskning som förklarar vad de stora skillnaderna i välstånd mellan olika länder beror på och varför skillnaderna består över tid.
- Pristagarnas forskning visar att det finns ett starkt samband mellan samhällsinstitutioner och välstånd.

2024 års ekonomipristagare

- Ekonomipriset tilldelas Daron Acemoglu, Simon Johnson och James Robinson. De belönas ”för studier av hur institutioner formas och påverkar välstånd”.
- Daron Acemoglu och Simon Johnson är verksamma vid Massachusetts Institute of Technology i USA. James Robinson är verksam vid University of Chicago i USA.

Inkomstgapet

- De rikaste 20 procenten av världens länder är idag ungefär 30 gånger rikare än de fattigaste 20 procenten.
- Inkomstgapet mellan de fattigaste och de rikaste länderna verkar inte ändras över tid. Trots att de fattigaste länderna blir rikare kommer de inte ikapp de rikaste länderna.
- För att ta reda på vad det beror på har ekonomipristagarna studerat européernas kolonisering av stora delar av världen från 1500-talet och framåt.

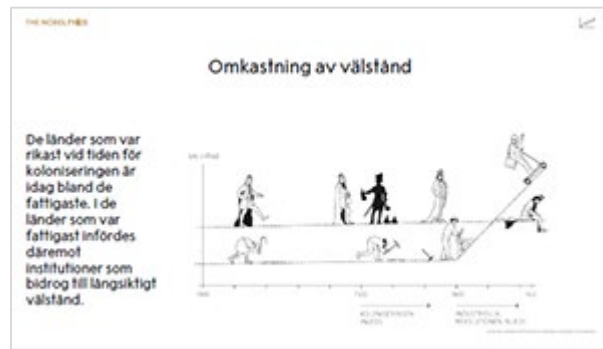
Kolonialismens betydelse

- När européerna koloniserade stora delar av världen förändrades samhällsinstitutionerna i de koloniserade områdena. Men inte på samma sätt överallt.
- I länder som var rika och tätbefolkade vid tiden för koloniseringen införde européerna ett system som gick ut på att utvinna landets naturresurser och utnyttja ursprungsbefolkningen som arbetskraft. I dessa kolonier bosatte sig få europeiska nybyggare, här hölls inga val och de politiska rättigheterna var mycket begränsade.
- I länder som vid tiden för koloniseringen var fattiga och mer glesbefolkade var risken för motstånd mindre och det fanns mindre arbetskraft att utnyttja. Hit flyttade fler européer och här byggdes inkluderande politiska och ekonomiska system upp.
- Vilka samhällsinstitutioner som infördes – eller behölls – skulle visa sig ha stor betydelse för de länder som koloniserades och deras framtida utveckling.

Omkastning av välstånd

- Pristagarna har visat att det har skett en omkastning av välstånd i de områden som koloniserades. De platser som var rika när de koloniserades hör idag till de fattigaste, medan de platser som var fattiga när de koloniserades har högre välstånd och bättre levnadsstandard.
- Denna utveckling är i stor utsträckning ett resultat av de samhällsinstitutioner som de europeiska koloniserarna införde.
- Eftersom flera människor från Europa bosatte sig i de fattigare och mer glesbefolkade länderna, infördes där styrelseskick, lagar och regler som gynnade befolkningen. Det bidrog till att nybyggarna ville bo kvar, arbeta hårt och investera i det nya landet.
- På sikt ledde det till framväxten av demokratiska styrelseskick med ekonomisk frihet och rättssäkerhet i dessa områden.

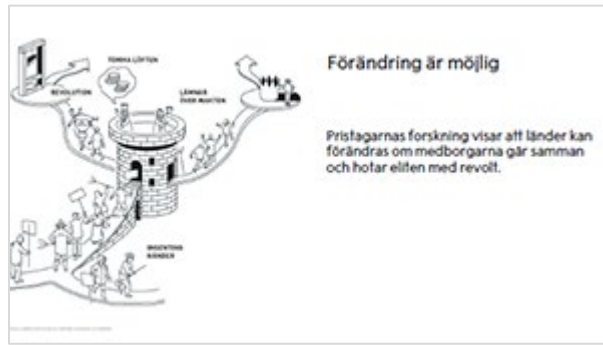
Trovärdighetsproblem

- Pristagarna har alltså visat på en tydlig orsakskedja. Institutioner som är byggda för att gynna eliten och suga ut befolkningen är dåliga för den långsiktiga tillväxten, medan institutioner som är byggda för att gynna befolkningen är bra för den långsiktiga tillväxten.
- Men om inkluderande institutioner ger bättre välstånd, varför byter inte eliten i länder med dålig tillväxt helt enkelt bara ut det ekonomiska systemet?
- Problemet, förklarar pristagarna, är bristen på tilltro mellan eliten och medborgarna. Medborgarna litar inte på löften om ekonomiska förändringar från eliten, eftersom eliten alltid gynnat sig själva. Samtidigt litar inte eliten på medborgarna om det politiska systemet skulle ändras, eftersom de är oroliga för att förlora sina ekonomiska fördelar.
- Trovärdighetsproblemet gör att samhällen fastnar i mönster med utsugande institutioner, fattigdom bland massorna och en rik elit.

Förändring är möjlig

- Det går dock att förändra förhållandena i ett land så att det långsiktigt gynnar befolkningen och ökar välståndet.
- Även om medborgarna i en icke-demokrati saknar formell makt är de många. Medborgarna kan gå samman och utgöra ett revolutionärt hot. Det behöver inte vara ett hot om att använda våld. Mobiliseringen kan också vara fredlig.
- Ställda inför hotet om revolution kan eliten lämna ifrån sig makten och införa demokrati.
- Sammanfattningsvis är arbete med att stärka demokratiska institutioner en viktig väg framåt för att öka välstånd och minska världens inkomstklyftor.

“True, genuine, inclusive democracy matters, very clearly.”

- I en intervju i anslutning till tillkännagivandet av ekonomipriset 2024 framhöll Simon Johnson kopplingen mellan demokrati och välstånd.
- Intervjun genomfördes bara några minuter efter att Simon Johnson nåtts av beskedet att han tilldelats ekonomipriset. Han berättar att han fick beskedet via gratulationshälsningar från vänner och bekanta.

